

BEKJENNELSE OG KIRKE- SAMMENSLUTNING I SØR-AFRIKA

av

GUNNAR LISLERUD

Da Den evangelisk lutherske kirke i Sør-Afrika – Sørøstregionen ble konstituert i 1960, hadde unionskomiteén (forkortet UC) arbeidet seg gjennom en rekke teologiske og forfatningsmessige problemer. Resultatet av dette arbeidet foreligger mellom annet i kirkens konstitusjon «Constitution of the Evangelical Lutheran Church in Southern Africa – South Eastern Region» og i dokumentene «United Testimony» og «Church Practice and Discipline». I to artikler i Norsk Tidsskrift for Misjon, 1955 og 1964 har misjonsprest I. E. Hodne klart fremstilt arbeidet frem til sammenslutningen av de fem zulu-synoder til en luthersk zulu-kirke, men det kunne kanskje enda være plass til noen randbemerkninger omkring *bekjennelsesproblemet i denne kirkedannelsen*.

I

Den evangelisk lutherske kirke i Sør-Afrika – Sørøstregionen (forkortet ELK-SØR) er en sammenslutning av 5 lutherske synoder, nemlig:

- The Evangelical Lutheran Church – Svenska Kyrkans Mission.
- The Evangelical Lutheran Zulu Church – Hermannsburgermisjonen.
- The Mankankanana Lutheran Synod – Den amerikanske lutherske misjon (Schreudermisjonen).
- The Norwegian Lutheran Zulu Synod – Det norske misjonsselskap.
- The Zulu-Xhosa-Swazi Synod of the Berlin Mission Church.

Disse synoder og misjoner representerte to forskjellige konfesjonelle tradisjoner innenfor den lutherske kirke-familie i Sør-Afrika. *Den konfesjonelle ortodokse linje* var representert av Hermannsburgermisjonen og dens synode. Og til den samme tradisjon må regnes Schreudermisjonen og dens Mankankanansynode. Hermannsburgerne insisterte således på at hele det lutherske *Corpus confessionum* av 1580 med hele Konkordieboken måtte inkluderes i kirkens bekjennelsesparagraf. The Hannoverian Free Church Mission, som en kortere tid tok del i forhandlingene for sammenslutningen, representerte det ytterste høyre i denne bekjennelsestro tradisjon.

Den andre konfesjonelle linje tør kanskje best karakteriseres som *den ekumeniske tradisjon* i denne sammenheng. Den representertes ved Berlinermisjonen, Svenska Kyrkans Mission og Det norske misjonsselskap og deres synoder. Det er mulig at denne gruppen ikke er så ensartet, men den særmerket seg ved en større åpenhet i ekumeniske spørsmål og dermed en noe friere holdning til de strengt lutherske bekjennesskrifter. Berlinermisjonen representerer således den unerte kirke i Tyskland, hvor det både er lutherske og reformerte menigheter. Svenska Kyrkans Mission er influert av den ekumeniske ånd i Svenska Kyrkan i nyere tid, og Konkordieformelen forplikter ikke lenger dens misjonskirker. Det norske misjonsselskap og dens synode i Sør-Afrika kan ikke sies å ha representert en streng konfesjonell linje. Dens understrekning av evangelisasjon og vekkelse har ført til større åpenhet i konfesjonelle spørsmål.

Da zulukirkens dogmatiske basis skulle bestemmes, gikk den ekumeniske tradisjon med på de ortodokse synoders krav og hele Konkordieboken ble tatt med i kirkens bekjennelsesparagraf. Denne lyder slik:

«Den grunn på hvilken ELK-SØR står, er: 1. Guds Ord, nemlig de kanoniske bøker i Det gamle og Det nye testamente. 2. Den apostoliske, den nikenske og den athanasianske trosbekjennelse, og den rene lutherske lære i samsvar med Den uforandrede augsburgske konfesjon og de andre bøker i Konkordieboken, som vi tror er den korrekte tolkning av Guds Ord.»¹

Denne formulering gjorde det mulig for Hermannsburgerne å gå med i unionsforhandlingene for senere å slutte seg til ELK-SØR. På grunnlag av den samme bekjennelsesparagraf kunne også hannoverianerne sende observatører til UC.

Det er kanskje av interesse å nevne at bekjennelsesparagrafen opprinnelig sluttet slik: «Konkordieboken, som er den rette tolkning av Guds Ord». Under innflytelse av den ekumeniske tradisjon i UC lyktes det å forandre denne formulering, så den nå lyder: «Konkordieboken som vi tror er den rette tolkning av Guds Ord».² Motivet var mellom annet at Konkordieboken ikke skulle oppfattes som en lov, men heller som en proklamasjon av evangeliet.

I forbindelse med re-organiseringen av Den felles-lutherske presteskolen i Sør-Afrika, kom bekjennelsesproblemet igjen opp for diskusjon. Her var flere kirker og misjoner representert, og den ekumeniske tradisjon var forsterket blant annet ved Brødre-menigheten. Zulu-kirkens bekjennelsesparagraf kunne derfor ikke uten videre overføres til presteskolens konstitusjon. Presteskolens bekjennelsesparagraf lyder slik:

«A. Den grunn på hvilken Lutheran Theological College står, er: Guds Ord, nemlig de kanoniske bøker i Det gamle og Det nye testamente som Guds åpenbarte Ord, og derfor den eneste kilde og norm for tro, lære og liv. Som en kort og rett tolkning av Guds Ord aksepterer denne institusjon: a) De ekumeniske symboler — den apostoliske, nikenske og athanasianske trosbekjennelse, b) Den uforandrede augsburgske konfesjon og Luthers lille katekisme.

B. Den lære som er uttrykt i Konkordieboken, skal være normativ for institusjonens teologi.

C. Rektor og lærere som er kalt til å tjene ved institusjonen må bekjenne seg til de kanoniske bøker i Det gamle og Det nye testamente, de tre ekumeniske symboler, Luthers lille katekisme og Den uforandrede augsburgske konfesjon.»³

Denne formulering er tydelig influert av unionsdokumentet «The United Testimony»⁴ som kommer fra «The American Lutheran Church», og er derfor ofte kalt «den amerikanske formulering».

II

Under unionsforhandlingene ble det gjentatte ganger holdt frem at synodene måtte studere Konkordieboken på nytt, slik at en ble klar over hva dette bekjennesskriftet egentlig lærte. En mente at det ikke var nok med en formell adopsjon av Konkordieboken, men en måtte ha visse garantier for en virkelig forståelse av dens lære. Hannoverianerne, på den ytterste ortodokse fløy, fremholdt at «der er ingen overensstemmelse mellom oss med hensyn til Skriftens autoritet som *norma normans* i dens forhold til *norma normata* og de konsekvenser som må dras av et slikt forhold. . . Vi finner det nødvendig å bringe dette problem opp til diskusjon for å hindre en formell adopsjon av den konfesjonelle basis, mens ulutherske og unionistiske tendenser gjør seg gjeldende på grunn av uklare og vage definisjoner».⁵

Resultatet av disse drøftelser ble dokumentene «United Testimony» og Church Practice and Discipline». Disse skrifter presiserer nærmere kirkens konfesjonelle karakter og dens forståelse av de lutherske bekjennesskrifter.

Det første dokumentet — «United Testimony» — behandler hovedpunktene i den kristne tro. Videre uttrykker den kirkens lære om det biskopelige embedet. En har også inkludert artikler om «utvelgelsen» og «kirkefelleskap».⁶ De to siste artikler er influert av Minneapolis Thesis (1925) og Galesbury Rule (1875). Dokumentet «United Testimony» følger i det hele ofte formuleringene i det amerikanske dokumentet «United Testimony» som ble utarbeidet i forbindelse med sammenslutningen av de amerikanske lutherske kirker «The Evangelical Lutheran Church», «The American Lutheran Church» og «United Evangelical Lutheran Church». Disse tre kirker ble i 1960 sammen-sluttet til The American Lutheran Church, som ble Mankankana-synodens moderselskap. Det andre dokumentet — «Church Practice and Discipline» — tar til behandling etiske og praktiske problemer på sør-afrikansk grunn. Der behandles blant annet kirkens stilling til fedredyrkelse, trolldom, polygami, ilobolo (brudepris), kirkens lære om menneskets verd, minnegudstjenester for de døde osv.

Det var ikke kirkens intensjon å utarbeide en «Confessio Africana», da tiden ikke ble ansett moden for utarbeidelsen av et slikt krevende konfesjonelt dokument. Men på samme tid er det åpenbart at de ovennevnte dokumenter inneholder formuleringer som ikke bare kan karakteriseres som tolkninger av de lutherske bekjennelsesskrifter. Dette gjelder særlig skriftet om kirkens praksis og disiplin hvor en finner tilløp til konfesjonelle formuleringer angående etiske problemer på afrikansk grunn.

På kirkemøtet i 1961 ble det vedtatt at kirkens prester og evangelister må sette seg inn i «United Testimony» og «Church Practice and Discipline», og dokumentere sin kunnskap for biskopen. Dernest må de love å følge de læreformuleringer som er uttalt i disse skrifter. De har dermed fått konfesjonell karakter.

III

I de teologiske og konfesjonelle diskusjoner før sammenslutningen var det særlig to problemer som krevde lang tid, nemlig spørsmålet om interkommunion (nattverdfellesskap) og spørsmålet om bispe-embedet.

Synodene og misjonene i den ekumeniske tradisjon praktiserte egentlig et åpent nattverdbord, idet en tillot medlemmer av andre kirkesamfunn adgang til sine nattverdbord. I praksis betydde det at metodister, presbyterianere, reformerte, kongregasjonalister og baptister fikk delta i deres nattverd. Anglikanerne stengte seg selv ute, da de ikke tillater sine medlemmer å ta del i en annen kirkes nattverd, hvor en mangler det historiske episkopat. Det har således i Sør-Afrika aldri vært nattverdfellesskap mellom den svenske synode og den anglikanske kirke i Sør-Afrika. De anglo-katolske anglikanere i Sør-Afrika kunne ikke anerkjenne ordinasjonen i den svenske synode som tilstrekkelig, og derfor kunne de heller ikke betrakte sakramentforvaltningen i denne synoden som gyldig.

Den konfesjonelle ortodokse tradisjon blant de lutherske zulusynoder praktiserte det lukkede nattverdbord. Hermannsburgerne tillot egentlig bare sine egne kirkemedlemmer adgang til

sitt nattverdbord, mens Mankankanana-synoden åpnet sitt nattverdbord for alle lutheranere som var nattverdberechtigede i sine egne kirker.

Opprinnelig foreslo representantene for den konfesjonelle tradisjon at Galesbury Rule måtte følges og derfor tas inn i kirkens dokument om «Church Practice and Discipline». Galesbury Rule lyder slik: «Lutherske prekestoler bare for lutherske prester, og lutherske nattverdbord bare for lutherske nattverdgjester». Denne formulering kunne den ekumeniske tradisjon vanskelig godta, og insisterte på retten til å åpne kirkens nattverdbord for individuelle medlemmer av andre kirkesamfunn. Problemet ble løst ved at en strøk adverbiet «bare» i Galesbury Rule, slik at den nå lyder: «Lutherske prekestoler for lutherske prester, og lutherske nattverdbord for lutherske nattverdgjester».⁷ Til denne føyde man følgende paragraf: «Ved visse anledninger kan det være nødvendig å tillate andre troende (ikke-lutheranere) å delta med oss ved Herrens bord. Derfor ville det være godt om presten ville samtale med denne person før utdelingen for å forklare for ham den lutherske lære om den hellige nattverd.»⁸ Det sies imidlertid ingen ting om at denne ikke-lutherske nattverd-gjest må akseptere den lutherske lære om nattverden.

Spørsmålet om bispe-embedet ble kanskje det største problem å overvinne i unionsforhandlingene. En tid så det ut som om hele kirkesammenslutningen skulle strande på dette spørsmålet, jfr. Hodnes artikkel i Norsk Tidsskrift for Misjon 1964 s. 113–115. Mankankanana-synoden ville helst ikke ha noe episkopat. En foretrakk heller en president som kunne velges for et visst antall år. En god president kunne jo også gjenvelges. En biskop, enten han var god eller dårlig, ville sitte i dette embede hele sin arbeidsdag ut. Det ble hevdet at særlig en ung kirke i den sør-afrikanske situasjon burde utøve all mulig forsiktighet i dette spørsmålet. På den annen side ble det klart at den svenske synode ikke ville gå med på sammenslutningen om den nye kirken ikke fikk bispe-embedet.

Bak uviljen mot bispe-embedet lå der også en frykt for at episkopatet i den nye kirken kunne bli brukt som brohode i den

ekumeniske bevegelse i Sør-Afrika på bekostning av kirkenes «consensus de doctrina evangelii». Allerede tidligere hadde den svenske synoden ved ordinasjonen av sin første biskop i Sør-Afrika bevisst utnyttet episkopatet i sine ekumeniske bestrebelser. Ved biskop Sundgrens ordinasjon på Oscarsberg i 1948 deltok foruten den svenske biskop Ysander også anglikanske biskoper. Representanter fra de lutherske kirker og misjoner i Sør-Afrika var bare tilstede som gjester ved denne høytidelige handling. En tid etter sin ordinasjon til biskop velsignet biskop Sundgren ved alteret i Oscarsberg kirke alle prestene i den svenske synoden som ikke hadde en biskoppelig ordinasjon. Flere av prestene var nemlig ordinert av superintendenten (tilsynsmannen) i Svenska Kyrkans Mission. De hadde derfor ikke den apostoliske suksesjon, og den svenske synoden hadde ikke det historiske episkopat. Dette krever nemlig tre biskoper som samtlige må stå i den apostoliske suksesjon for å gjøre en bispe-ordinasjon og et bispe-embede gyldig. Intensjonen bak den biskoppelige velsignelse på Oscarsberg var å skape «parity» (likhet) mellom alle prestene i den svenske synode og dermed gi dem alle del i den apostoliske suksesjon. Med denne handling håpet en for øvrig også å oppnå kirkefelleskap med den anglikanske kirken, dvs. nattverdfelleskap og gjensidig anerkjennelse av hverandres ordinasjon og presteskap. Om dette kunne lykkes, ville den svenske synode bli et ekumenisk brohode i det sør-afrikanske kirkelegeme mellom anglikanerne på den ene side og de evangeliske kirkene på den andre side. Imidlertid kunne ikke anglikanerne godta biskop Sundgrens velsigneshandling som fyldestgjørende. For fullt kirkefelleskap måtte de insistere på re-ordinasjon av alle prester som ikke sto i den apostoliske suksesjon. Men et slikt krav kunne den svenske synoden ikke gå med på, og dermed strandet også dette ekumeniske forsøk i den sør-afrikanske situasjon.

Det var mellom annet den ovennevnte situasjon som lå bak spørsmålene til biskop Fosseus, Sundgrens etterfølger som biskop i den svenske synoden, på kirkemøtet i Christianenburg utenfor Durban i 1958. Representantene fra Mankankanana-synoden stilte da følgende spørsmål:

«1. Hva lærer Svenska Kyrkans Mission og dens synode om det historiske episkopat?

2. Vil Svenska Kyrkans Mission og dens synode, når felleskirken er en realitet, kreve at biskop eller president ordineres inn i den apostoliske suksesjon?

3. Vil den kreve ny ordinasjon eller velsignelse av det øvrige presteskap i felleskirken som ikke har apostolisk suksesjon?

4. Vil den godta ordinasjon av prester som er ordinert av biskoper, presidenter og superintendenter uten den apostoliske suksesjon?»⁹

På disse spørsmålene ga biskop Fosseus klare og utvetydige svar. Svenska Kyrkans Mission og dens synode oppfatter ikke episkopatet som et *esse*, heller ikke som et *plene esse* men dog som et *bene esse* for kirken. Det ville ikke bli tale om fra den svenske synodes side å stille krav om re-ordinasjon eller velsignelse av prester som ikke står i den apostoliske suksesjon.¹⁰

Det ble etter hvert klart at afrikanerne ville ha en biskop. De mente at bispe-embedet ville passe bedre inn i den afrikanske kirken og det afrikanske samfunn med dets lange tradisjon av høvding- og rådssystem. Episkopatet ville også gi kirkens leder den «isithunzi» (verdighet) som kirkens leder så sårt ville trenge i dagens Afrika. Det ble også uttrykt håp om at episkopatet kunne drive frem en kirkeleder, som ikke bare var «kontorsjef» og «forretningsfører», men først og fremst en hyrde og sjelesørger for menighetene. Den teologiske kommisjon i UC fikk derfor i oppdrag å utarbeide forslag til et luthersk bispe-embede i zulukirken. Denne betenkning, som er tatt inn i kirkens «United Testimony», sier blant annet:

«I alt vesentlig er bispe-embedet det samme som stillingen som president eller superintendent i kirken. Episkopatet er forskjellig fra andre kirkelederstillinger bare i adferdsforhold, som navn, tradisjon, tegn, symboler osv. Derfor er det egentlig ingen vesensforskjell mellom bispe-embedet og preste-embedet i kirken, jfr. Augustana 28. Den kjensgjerning at kirken har gitt biskopen ekstra plikter og ansvar i kirkens organisasjon som hyrde for hele kirken,

tilfører ikke noe nytt til hans fundamentale tjeneste, nemlig *ministerium verbi divini.*»¹¹

I kirkens konstitusjon er det videre fastlagt hvilke plikter biskopen har, og hvordan en kan avsette en biskop som har forbrutt seg mot kirkens lære og konstitusjon.

På kirkens konstituerende møte i juli 1960, ble det bestemt at ELK-SØR skulle innføre bispe-embedet, men den første biskop skulle først velges etter en periode av 5 år. Dette ville gi kirken anledning til å finne den mann som best ville fylle dette embedet. For de første 5 år ble det vedtatt at formannen for UC skulle fungere som kirkens leder. Den mann som hadde denne stillingen, var biskop Helge Fosseus i den svenske synoden.¹² Han ble derfor kirkens første leder i dens første femårsperiode.

IV

ELK-SØR har et «Ministerial Council», dvs. et teologisk råd med kirkens biskop som formann, og med 12 prester som medlemmer. Hertil kommer et medlem av lærer-rådet ved Den felles-lutherske presteskolen. Dette råd skal behandle alle lærespørsmål, ta seg av søknader til presteskolen, eksaminere alle ordianander og anbefale til ordinasjon, behandle disiplinære saker hvor kirkens prester eller evangelister er innblandet osv. Kirkemøtet, som er kirkens høyeste myndighet, kan ikke behandle saker som vedrører tro og lære før det teologiske råd har avgitt sin erklæring. Denne legges så frem på kirkemøtet, hvor den endelige beslutning fattes. En vil sikre seg mot hastige beslutninger i lærespørsmål.¹³

I dokumentet «United Testimony» finnes også en paragraf som behandler læretukt overfor feilende brødre. Her sies det mellom annet: «Det hender at feilende brødre trer frem i kirken. De er brødre, hvis de deler med oss den frelsende tro. De synder, når de tar avstand fra den sannhet som er åpenbart i Skriften eller fra det liv som kreves av det gjenfødende evangelium. Vi bekjenner én tro, men vi ser den fare at kirken vil bli forvirret om vi tolererer falsk lære (errors). Skjønt vi innser behovet for enhet, så må vi allikevel ta avstand fra falsk lære hvor

vi finner den, idet vi ydmykt tar opp til fornyet studium sannheten i lys av det åpenbarte Ord, og lar oss lede av Kristi ånd i vårt forhold til den feilende bror».¹⁴

NOTER

- ¹ Paragraf 2 i Constitution of the Evangelical Lutheran Church in Southern Africa — South Eastern Region.
- ² Se paragraf VII, 5 i United Testimony, sidene 64–65.
- ³ Se paragraf III, Confessional Basis i Constitution of Lutheran Theological College.
- ⁴ Se også Report of Joint Union Committee to the Conventions of the Negotiating Bodies, the American Lutheran Church, 1958.
- ⁵ Minutes of the Commission on Theology, september 1958.
- ⁶ Se United Testimony, paragraf VII, sidene 57 og 63–65.
- ⁷ Paragraf VII, 5 i United Testimony side 65.
- ⁸ Se Church Practice and Discipline, paragraf III, C side 79.
- ⁹ Se Minutes Christianenburg Assembly, paragraf 12.
- ¹⁰ Ibid.
- ¹¹ Se paragraf III a, i United Testimony, The Office of the Leadership of the Church.
- ¹² Se Minutes of the Constituent Assembly, Kwa Mondri 1960, paragraf IV, C, 5.
- ¹³ Paragraf 25 i Constitution of the Evangelical Lutheran Church in South Africa — South Eastern Region.
- ¹⁴ Se paragraf VII, 4 i United Testimony, side 64.

LITTE R A T U R

- Constitution of the Evangelical Lutheran Church in South Africa — South Eastern Region, utg. 1962.
- United Testimony of the Evangelical Lutheran Church in South Africa — South Eastern Region, utg. 1962.
- I. E. Hodne, «Den evangelisk lutherske bantukyrkja i Sør-Afrika», Norsk Tidsskrift for Misjon, 1955.
- I. E. Hodne, «Ung kirke i Sør-Afrika», Norsk Tidsskrift for Misjon, 1964.
- G. Lislerud: «Bekjennelsen og de unge kirkene», Norsk Tidsskrift for Misjon, 1958.
- G. Lislerud, «The Confessional Problem in the Younger Churches», Credo (Sør-Afrika) 1960 nr. 2.
- G. Lislerud, «Episcopacy and the African Church», Credo, 1959 nr. 2.
- G. Lislerud, «The Confessional Position of the Lutheran Churches of Southern Africa» i «The Church and the Confessions», Philadelphia 1963.